

AKO VZNIKÁ DEMOKRACIA (V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE)?

SVE PO ROCE 1989 POLB1116

PODZIM 2021

DOC. MAREK RYBÁŘ, PHD.

**ČO JE
DEMOKRACIA?
(ESSENTIALLY
CONTESTED
CONCEPT)**

- **ROBERT DAHL:**
- 1. VLÁDCOVIA SÚ VOLENÍ,
- 2. V SLOBODNÝCH A SPRAVODLIVÝCH VOĽBÁCH,
- 3. S UNIVERZÁLNYM VOLEBNÝM PRÁVOM,
- 4. SO ŠIROKÝM PRÁVOM KANDIDOVAŤ VO VOĽBÁCH,
- 5. KDE JE GARANTOVANÁ SLOBODA PREJAVU,
- 6. SÚ DOSTUPNÉ ALTERNATÍVNE ZDROJE INFORMÁCIÍ,
- 7. A OBČANIA SA MÔŽU ZDRUŽOVAŤ DO ORGANIZÁCIÍ (STRANY A ORGANIZOVANÉ ZÁUJMY),
- 8. PRIČOM SÚ TO VOLENÍ ZÁSTUPCOVIA, KTORÍ AJ SKUTOČNE ROZHODUJÚ

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

- **A) VYSVETLENIA, KTORÉ ZDÔRAZŇUJÚ HLBOKÉ/ZAKORENENÉ FAKTORY**
- EKONOMICKÉ FAKTORY ▶ □ MODERNITA ▶ □ POLITICKÝ PROGRES (DEMOKRACIA)
- S.M. LIPSET (1959): VÝŠKA PRÍJMU HDP PER CAPITA PODNECUJE DEMOKRATIZÁCIU A UDRŽIAVA DEMOKRACIU
- **KRITIKA:** PRZEWORSKI A KOL.: **VZNIK DEMOKRACIE NEZÁVISÍ** OD VÝŠKY PRÍJMU NA OBYVATEĽA
- **ALE PRAVDEPODOBNOŠŤ, ŽE DEMOKRACIA PREŽIJE, RAPÍDNE NARASTÁ S RASTÚCIM PRÍJMOM NA OBYVATEĽA**

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

- PRZEWORSKI A KOL_1950-1990: DEMOKRACIE TAKMER URČITE PREŽIJÚ, AK SA DOSIAHNE URČITÁ VÝŠKA PRÍJMU NA HLAVU
- AJ KEĎ DEMOKRACIA NIEKEDY VZNIKNE V CHUDOBNEJ KRAJINE, JE VEĽMI ZRANITEĽNÁ, V BOHATÝCH JE DEMOKRACIA NAOPAK “NEDOBYTNÁ”
- **KRITIKA KRITIKOV: BOIX A STOKES:** JE CHYBA SKÚMAŤ PRÍPADY AŽ PO ROKU 1950: VÝSKYT DEM A DIKT NIE JE NÁHODNÝ, ALE TYP REŽIMU A BOHATSTVO UŽ ÚZKO SÚVISIA
- DEMOKRATIZÁCIA 1850-1940: SILNÝ VZŤAH MEDZI PRÍJMOM NA HLAVU A DEMOKRATIZÁCIOU
- ROZVOJ (DEVELOPMENT) VEDIE K DEMOKRACII, LEN TO MENEJ VIDÍME PO R. 1950, LEBO BOHATÉ KRAJINY UŽ VTEDY SÚ DEMOKRATICKE

**AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU
DEMOKRACIE?**

AKÉ PODMIENKY VEDÚ K VZNIKU DEMOKRACIE?

- **B) VYSVETLENIA, KTORÉ VYZDVIHUJÚ ROLU AKTÉROV:**
- D. RUSTOW: DYNAMICKÝ MODEL TRANZÍCIE
- NA DEMOKRACIU NIE SÚ POTREBNÍ DEMOKRATI
- KLÚČOM JE MOCENSKÁ ROVNOVÁHA MEDZI SÚPERIACIMI ELITAMI O MOC A ZDROJE
- ROVNOVÁHA TRVÁ VEĽMI DLHO, DOHODNÚ SA NA (NENÁSILNEJ) FORME RIEŠENÍ KONFLIKTOV: VOĽBY
- KONSENZUS ELÍT NA PROCEDÚRACH RIEŠENIA KONFLIKTOV (POL, MAĎ?)

RUSSIA

ESTONIA

LATVIA

LITHUANIA

BELARUS

POLAND

EAST GERMANY

CZECH REPUBLIC

SLOVAKIA

UKRAINE

MOLDOVA

HUNGARY

ROMANIA

KAZAKHSTAN

SLOVENIA

CROATIA

BOSNIA

SERBIA

BULGARIA

MONTENEGRO

ALBANIA

MACEDONIA

Black Sea

GEORGIA

ARMENIA

AZERBAIJAN

Caspian Sea

TURKMENISTAN

USBKISTAN

KYRGYZ STAN

TADJIKISTAN

POLITICKÉ REŽIMY 15 ROKOV OD KONCA KOMUNIZM U (2005)

- **DEMOKRACIE:** BULHARSKO, CHORVÁTSKO, ČESKO, ESTÓNSKO, MAĎARSKO, LOTYŠSKO, LITVA, POĽSKO, RUMUNSKO, SLOVENSKO, SLOVINSKO
- **AUTOKRACIE:** ARMÉNSKO, AZERBAJDŽAN, BIELORUSKO, KAZACHSTAN, KIRGIZSKO, RUSKO, TADŽIKISTAN, TURKMÉNSKO, UZBEKISTAN
- **DEFEKTNÉ DEMOKRACIE/HYBRIDNÉ REŽIMY:** ALBÁNSKO, GRUZÍNSKO, MACEDONSKO, MOLDAVSKO, MONGOLSKO, UKRAJINA
- POLITICKÉ REŽIMY SA ZHODOVALI S GEOGRAFICKOU POLOHOU KRAJINY
- ČÍM MÔŽEME VYSVETLIŤ TIETO ROZDIELY?

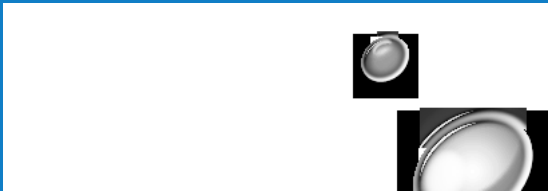
HÍBKOVÉ (ŠTRUKTÚRN E) FAKTORY

- **1. POLITICKÉ DEDIČSTVO MINULOSTI:**
- A) FORMA ŠTÁTNEJ BYROKRACIE PRED KOMUNIZMOM A B) POMER KOMUNISTICKÝCH A NEKOMUNISTICKÝCH SÍL V ČASE KOMUNISTICKÉHO PREVRATU: NÁRODNO-AKOMODATÍVNY (MAĎARSKO) A BYROKRATICKO-AUTORITÁRSKY KOMUNIZMUS (ČS) VS. PATRIMONIÁLNY (BULHARSKO) A KOLONIÁLNA PERIFÉRIA (KAZACHSTAN)
- **2. MODERNIZÁCIA:**
- VÝŠKA HDP NA OBYVATEĽA PO PÁDE KOMUNIZMU/ ROZPADE FEDERÁCIE <?> 5300 USD

HÍBKOVÉ (ŠTRUKTÚRN E) FAKTORY

- **3. GEOGRAFICKÁ POLOHA:**
 - BLÍZKOSŤ K ZÁPADU (KM VZDIALENOSŤ K VIEDNI/BERLÍNU, <?>1500 KM)
 - **4. NERASTNÉ BOHATSTVO:**
 - VEĽKÁ DEBATA O TOM, ČI JE NERASTNÉ BOHATSTVO PRÍNOSOM ALEBO KLIATBOU PRE ŠANCE DEMOKRACIE (ÁNO-NIE)
-

OTÁZKA

- KTORÉ ĎALŠIE HĹBKOVÉ FAKTORY BY SME MOHLI BRAŤ DO ÚVAHY?
- AKÚ INÚ OPERACIONALIZÁCIU UŽ SPOMENUTÝCH FAKTOROV SI VIETE PREDSTAVIŤ?

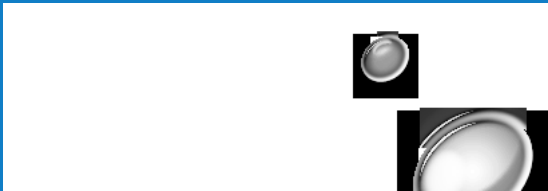

FAKTORY ZAMERAN ÉNA AKTÉROV

- **1. DOŠLO K VYSTRIEDANIU KOMUNISTICKÝCH PREDSTAVITEĽOV V PRVÝCH VOĽBÁCH?**
- ICH NAHRADENIE ROZBEHLO EKONOMICKÉ A POLITICKÉ REFORMY
- **2. EKONOMICKÉ REFORMY**
- ŠOKOVÁ TRHOVÁ REFORMA (LIBERALIZÁCIA) VS. “GRADUALIZMUS”
- **3. VYVÁŽENÉ ROZDELENIE ÚSTAVNÝCH PRÁVOMOCÍ**
- PRAKTICKY TO ZNAMENALO SILNÉ POSTAVENIE PARLAMENTU NA ÚKOR (PRIAMO VOLENÝCH) PREZIDENTOV

OTÁZKY NA DISKUSI U

- KTORÉ ĎALŠIE FAKTORY ZAMERANÉ NA AKTÉROV BY SME MOHLI BRAŤ DO ÚVAHY?
 - AKÚ INÚ OPERACIONALIZÁCIU UŽ SPOMENUTÝCH FAKTOROV SI VIETE PREDSTAVIŤ?
-

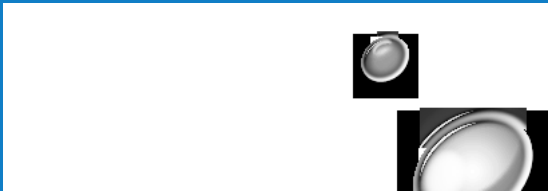
ZHODNOTENIE VPLYVU HĽBKOVÝCH FAKTOROV NA TYP REŽIMU

MODERNIZOVANE & BEZ NEPRIAZNIVÉHO DEDIČSTVA
& BLÍZKE ZÁPADU --- SPĽŇA 9 Z 11 PRÍPADOV DEMOKRACIÍ, LEN RUMUNSKO A BULHARSKO SPADALI POD NEPRIAZNIVÉ POLITICKÉ DEDIČSTVO

- NAPROTI TOMU NEPRIAZNIVÉ POLITICKÉ DEDIČSTVO, NÍZKA ÚROVEŇ MODERNIZÁCIE A VEĽKÁ VZDIALENOSŤ OD ZÁPADU CHARAKTERIZUJE VEĽKÚ VÄČŠINU AUTOKRACIÍ (LEN RUSKO PREKROČILO MODERNIZAČNÚ PODMIENKU)
 - KRAJINY S HYBRIDNÝM REŽIMOM MALI AJ ZMIEŠANÉ VÝSLEDKY PRI NAPŔŇANÍ HĽBKOVÝCH FAKTOROV
 - MÔŽEME KONŠTATOVAŤ, ŽE **19 Z 26 ŠTÁTOV** MÁ REŽIM PREDPOVEDANÝ HĽBKOVÝM
-

ZHODNOTENIE VPLYVU NA AKTÉROV ZAMERANÝCH FAKTOROV NA TYP REŽIMU

- VYSTRIEDANIE KOMUNISTICKÝCH VŮDCOV, EKONOMICKÉ REFORMY A VYVÁŽENÚ ÚSTAVU MALO ROVNAKÝCH 9 KRAJÍN (OKREM RUM A BUL, KDE PRVÉ VOĽBY NEVIEDLI K VYSTRIEDANIU KOMUNISTOV REFORMÁTORMI)
- NAPROTI TOMU MALÉ EKONOMICKÉ REFORMY, KONTINUITU STAREJ ELITY A NEVYVÁŽENÉ ÚSTAVY MALO 6 AUTOKRATICKÝCH KRAJÍN (A ĎALŠIE TRI – ARM, KGZ A RUS – SPĽŇALI LEN VYSTRIEDANIE STAREJ KOMUNISTICKEJ ELITY)
- DEFEKTNÉ DEMOKRACIE/HYBRIDNÉ REŽIMY NESPADALI DO ŽIADNEJ VYHRADENEJ KATEGÓRIE (VNÚTORNE VEĽMI RÔZNORODÁ SKUPINA KRAJÍN V MIERE DÔLEŽITOSTI JEDNOTLIVÝCH NA AKTÉROV ZAMERANÝCH FAKTOROV)

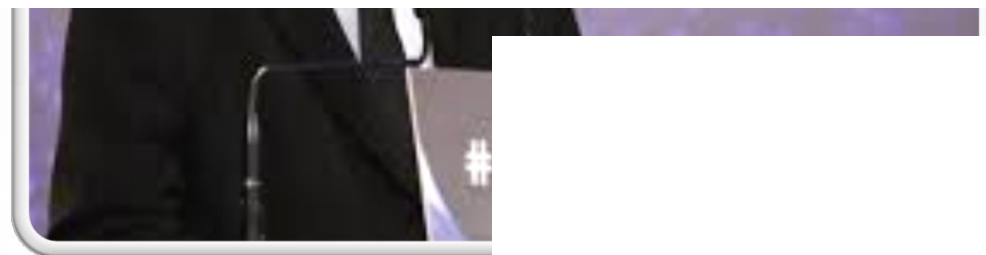

SKOMINOVANIE HĽBKOVÝCH A NA AKTÉROV ZAMERANÝCH FAKTOROV

- VŠETKÝCH 7 PRIAZNIVÝCH FAKTOROV SPĺŇA CHOR, ĆR, EST, MAĎ, LOT, LIT, POL, SVK, SLO A 5 ZO 7 FAKTOROV SPĺŇAJÚ ĎALŠIE TRI ŠTÁT Y (RUM, BUL, MAC)
 - ŽIADNY Z PRIAZNIVÝCH FAKTOROV NESPĺŇAJÚ ŠTYRI KRAJINY: AZER. KAZ, TURK, UZB, LEN JEDEN SPĺŇA TADŽIKISTAN A LEN DVA SPĺŇA BIELORUSKO, RUSKO, ARMÉNSKO, GRUZÍNSKO A KIRGIZSKO
 - RUMUNSKO A BULHARSKO SÚ PRÍPADY, V KTORÝCH KLÚĎOVÚ ÚLOHU ZOHRALA POLITICKÁ KONDICIONALITA EÚ (EXTERNÝ VPLYV)
 - SKUPINA DEFEKTNÝCH DEMOKRACÍ JE CHARAKTERISTICKÁ VNÚTORNOU DIVERZITOU
-
-

**ČO SA ZMENILO PO (ĎALŠÍCH) 15
ROKoch?**

**ČO SA ZMENILO PO (ĎALŠÍCH) 15
ROKOCH?**

ZÁVER

- SPOMEDZI KRAJÍN, KTORÉ BOLI PRED 15 ROKMI POVAŽOVANÉ ZA STABILNÉ KONSOLIDOVANÉ DEMOKRACIE, V SÚČASNOSTI NÁPADNE VYČNIEVAJÚ MAĎARSKO A POĽSKO (ČIASTOČNE EŠTE RUMUNSKO)
- AJ TENTO VÝSLEDOK NAZNAČUJE, ŽE FAKTORY, KTORÉ VEDÚ K DEMOKRATIZÁCII (1989) A KTORÉ VEDÚ K DE-DEMOKRATIZÁCII PRAVDEPODOBNE NEBUDÚ ROVNAKÉ
- PRETO SA PRÍPADOM MAĎARSKA A POĽSKA BUDEME V TOMTO PREDMETE OSOBITNE VENOVAŤ